УДК 811.111'373.21:712

КУЗНЄЦОВА І.В., доц., к.філол.н.

(Запорізький національний технічний університет)

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ АНГЛІЙСЬКИХ ТЕРМІНІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ АНГЛИЙСКИХ ТЕРМИНОВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНА

STRUCTURAL FEATURES OF THE ENGLISH LANDSCAPE DESIGN TERMS FORMATION

В статті розглянуті основні способи творення англійських термінів ландшафтного дизайну за рахунок внутрішніх ресурсів мови: дериваційні афікси, словоскладання, укладання абревіатур та утворення словосполучень. Проаналізовані багатокомпонентні терміни ландшафтного дизайну, які створюються на базі греко-латинських терміноелементів..

Ключові слова: Термін, термінологія, терміносистема, прості терміни, складні терміни, дериваційні афікси, словоскладання, абревіатура, багатокомпонентні терміни.

В статье рассмотрены основные способы образования английских терминов ландшафтного дизайна за счет внутренних ресурсов языка: деривационные аффиксы, словосложение, составление аббревиатур и образования. Проанализированы многокомпонентные термины, которые сформировались на базе греко-латинских терминоэлементов.

Ключевые слова: Термин, терминология, терминосистема, простые термины, сложные термины, деривационные аффиксы, словосложение, аббревиатура, многокомпонентные термины.

In this article it is considered the basic methods of making the English landscape design terms by internal resources of language: derivational affixes, compounding, making abbreviations and the formation of phrases. It is analyzed multi-component terms of landscape design to be formed on the basis of the Greek and Latin term elements.

Key words: Term, terminology, borrowings, single-component terms, multi-component terms, derivational affixes, compounding, abbreviation, compound terms.

Актуальність дослідження визначається стрімким зростанням кількості термінологічних одиниць у XX – XXI ст. з інтенсивним розвитком дизайну та проектування ландшафту сприяв створенню численних енциклопедичних видань і словників з тематики, що вивчалася. Суперечливий характер інформації в літературі подібного роду викликає ряд невідповідностей і неточностей при перекладі спеціальної літератури і технічної документації, а також проблеми у спілкуванні фахівців-дизайнерів. Це вимагає впорядкування і комплексної уніфікації термінів, пов'язаних з галуззю ландшафтного дизайну. Проте ефективна уніфікація терміносистеми повинна спиратися на попереднє лінгвістичне дослідження. Мета дослідження полягає в вивченні структурних особливостей утворювання термінів ландшафтного дизайну. Предметом аналізу є структурні особливості англійських термінів галузі ландшафтного дизайну, своєрідність їх утворення та функціонування. Об’єктом дослідження виступають англійські терміни сучасної термінології ландшафтного дизайну.

Як відомо, усі термінологічні системи, у тому числі й терміносистема ландшафтного дизайну, складаються з лексичних одиниць двох основних типів: однокомпонентних та багатокомпонентних термінів [1, с. 165]. За словотвірною структурою однокомпонентні терміни ландшафтного дизайну можна поділити: прості слова – 27,4% від загальної кількості опрацьованих термінів (*outfit – ансамбль, border – бордюр*; похідні, або афіксальні – 72,6 % *rockery – альпінарій, greenhouse – теплиця* [3, с. 56]. Таке співвідношення свідчить про чітко виражену перевагу деривативного розвитку термінологічних одиниць ландшафтного дизайну.

Похідні терміни ландшафтного дизайну утворюються за типовими для англійської мови словотвірними моделями: суфіксальними (65%): *arrangement – оранжерування,* префіксальними (28,7%): *biennial – дволітній,* суфіксально-префіксальними (6,3%): *verdurization – озеленення*. До числа найбільш продуктивних суфіксів, за допомогою яких утворюються терміни ландшафтного дизайну (іменники) належать такі: *– ade; – ry; – ment: ;*

– ing: ; – tion; – age; – ture та інші. Суфікс*– ade* (25,1%) також утворює слова на позначення малих архітектурних форм: *balustrade –балюстрада* – огорожа балконів, терас, ступінчастих маршів, підпірних стінок, що складається з ряду фігурних стовпчиків – баляски. Також продуктивними у словотворі термінології ландшафтного дизайну є суфікси – *ry* (22,2%), що теж мають іменникову основу та позначають назви ділянок спеціального призначення: *rosary – розарій, rockery – рокарій.* Слова із суфіксом – *age* (10,2 %) вживаються для називання вигляду місцевості, ландшафту: *paysage – пейзаж* – загальний вигляд місцевості, що сприймається як частина ландшафту або парку, яка обмежена відповідними межами (кадром) і викликає відчуття, схожу на картину художника. Як правило, терміни з суфіксом – *age* французького походження.

У морфемній структурі термінів-іменників наявні суфікси – *ture, – re, – ur, – er* (16,4 %): *texture – текстура, sculpture – скульптура* та ін. Ці терміни належать до різних тематичних груп, тенденцій щодо спеціалізації значення не простежується. Суфікси*–tion* (14,4 %) – додаються до віддієслівних основ, утворюючи іменники на позначення організації простору: *orientation – орієнтація, restoration – реставрація, рекультивація*. За допомогою суфікса – *ing* (6,3%) – від дієслівних основ утворюються терміни, що позначають стан та процес: *arranging – аранжування* – мистецтво складання або формування букетів, вінків, квіткових корзин або ваз при оформленні інтер'єрів та фасадів паркових павільйонів. У морфемній структурі назв художніх стилів здебільшого наявні суфікси – *ism* (5,4%): *romantism – романтизм, classicism – класицизм, mannerism – маньєризм, humanism – гуманізм* та ін..

Отже, найбільш продуктивними суфіксами термінів-іменників ландшафтного дизайну є: – *ade, – ry, –er, –tion*: *gardener – садівник, designer – дизайнер*.

Щодо префіксального і префіксально-суфіксального способів творення, то в терміносистемі ландшафтного дизайну вони малопродуктивні. Безумовно, у морфемній структурі багатьох термінів наявні префікси, проте такі лексеми найчастіше є наслідком термінологізації загальновживаної лексики з певними

семантичними змінами (та ін.). Префікси, які не впливають на граматичну категорію слова: *contra–, demi– dis–, dys–, ex–, forein–, mis–, non–, out–, over–, post–, pre–, pro–, sub–, under–*. Наприклад : ***Dis + N = N:*** *disadvantage – недолік, disdrometer – вимірювач дощових крапель;* ***Super + N = N****: superwall – надстінок, superview – суперуявлення*. Серед префіксів, що змінюють граматичний характер слова, є: *be–, de–, dis–, en–, out–, un–, anti–, ex–, over–,post–, a–* . ***Ex + A = N****: explosive – вибухова речовина*.

Під час аналізу термінів ландшафтного дизайну терміни-прикметники виявились також досить вживаними у функції означення предметів, технік та дій у даній терміносистемі. Продуктивні префікси, що не впливають на граматичну категорію слова: *a–, anti–, arch–, co–, contra–, demi–, dis–, dys–, hyper–, hypo–, in–, mis–, super–, sur–, un–, under–. Наприклад:* ***Un + A = A***: *unsweetened – не підсолоджений*. Серед префіксів, що змінюють граматичний характер слова, є: *dis–, out–, un–, anti–, ex–, over–, post–*. Наприклад: ***Out + N = A***: *outdoor – зовнішній, outward – поверхневий.* Найбільш продуктивними суфіксами термінів-прикметників ландшафтного дизайну є: *–able, –y, –al, –ive, –less, –ous, –ity, –ly.* Наприклад: ***A + able = A****: available – вільний, invaluable – безцінний*; ***N + ous = A****: various – різноманітний, harmonious – гармонійний*.

Терміни-дієслова у текстах ландшафтного дизайну зустрічалися досить рідко. Головним чином дії позначалися загальновживаними англійськими дієсловами у конкретизованому значенні. Префікси, що не впливають на граматичну категорію дієслова: *co–, dis–, non–, out–, over–, post–, pre–, pro–, –sub, super–, un–*. Наприклад: ***Out + V = V*** *: outline – виділяти, overbalance – переважувати.*

Префікси, які змінюють граматичний характер слова: *be–, de–, dis–, en–, out–, un–, post–, a–* . Наприклад: ***De + A = V****: to define – визначати, to demean – винищувати.* Продуктивними суфіксами термінів-дієслів є: *–ize, –ive.* Наприклад: ***N + ize = V****: to maximize – максимізувати, to memorize – запам'ятати.*

Складні терміни ландшафтного дизайну найчастіше утворюються способом словоскладання. Словоскладання – морфологічний спосіб словотвору,

під час якого нові поняття складаються з двох або більше кореневих морфем. Справжні корені англомовного походження, як правило, є вільними морфемами, тому це означає, що словоскладання може відбуватися природно з незалежних слів. Наприклад, *waterfall, grassplot – водопад, газон.*

Розглядаючи складні терміни ландшафтного дизайну, зазначимо, що найбільш поширеними моделями словоскладання є моделі з іменником, в ролі другого компонента.

Модель ***N*** **+** ***N*** – асинтаксична модель. Вона охоплює слова з підрядними та сурядними зв'язками між компонентами: *brickwork - цегельна кладка*. Оскільки іменник є семантичною достатньо місткою частиною мови, то і слова моделі ***N*** **+** ***N*** проявляють вельми різноманітні семантичні властивості, "провокуючи" численні класифікації, характеристики, описи. Модель ***A*** **+** ***N*** – ендоцентрична. Вона утворює складні іменники. Це синтаксична модель, оскільки розташування компонентів збігається з розташуванням елементів у словосполученні: *low-emissivity - з низькою випромінювальною здатністю.*

Модель ***V*** **+** ***N*** – синтаксична, ендоцентрична модель. Вона належить до ендоцентричних тому, що за нею утворюють складні іменники, тобто частину мови, представлену другим компонентом. Її приналежність до синтаксичних слів визначається можливістю знаходження дієслова перед іменником у словосполученнях. Більшість цих слів позначає особу, при цьому відношення між дієсловом і іменником є об'єктними: *guidelines – настанови.* Розглянемо моделі словотворення із прикметником у ролі другого компонента слова. Модель ***N*** **+** ***A*** – асинтаксична, утворює велику кількість слів, особливо в мові науково-технічної літератури. Широко розповсюджені другі компоненти *–rich, –poor, –free, –tight, –resistant, –proof*.: *year-round - цілий рік*. Модель ***A*** **+** ***A*** **–** асинтаксична, утворює велику кількість слів. При перекладі українською мовою спостерігається тенденція до утворення ряду слів А + А із сполучним голосним: *glass-and-steel arch - скляно-сталева арка.*Також розповсюдженою є модель з дієсловом, вжитим у ролі другого компонента складного терміна. Модель ***D*** **+** ***V*** утворює дієслова типу *overdo, overhear, outstand*.

Отже, проаналізувавши поданий матеріал, можемо зробити висновок, що модель словотворення з іменником, у ролі другого компонента складного терміна, є найбільш вживаною, адже терміни ландшафтного дизайну є найчастіше іменниками, що називають нові поняття, технології та прилади в дослідженій галузі.

Як показує наш аналіз, багатокомпонентні терміни створюються на базі греко- латинських терміноелементів і активно функціонують у сучасній терміносистемі сфери «Ландшафтний дизайн», до них належать: а) терміноодиниці, утворені в англійській мові в результаті словоскладання з використанням таких інтернаціональних словотворчих елементів, як *agro –, bio- , gydro- , phito- , macro- , micro- , eco-* та ін.: *argofabric – агроволокно*, *biomechanical ergonomics – біомеханічна ергономія, hydromechanization – гідромеханізація* та ін); б) терміни, створені з використанням греко-латинських префіксів *ultra–, trans –, cyb–* та ін (*transpiration – транспірація*, *ultrapremature ripening – ультраскоростиглий* (сорт)та ін); в) термінологічні номінації, утворені від грецьких і латинських за походженням основ (*resistant –резистентний* від терміна *resistibility – резистентність* (< лат resistentia «опір»), – *clonal – клональний* від терміноодиниць *clon– клон* (< грец. клон «гілка, втеча, нащадок ").

Згідно з класифікацєю Н.Л. Коваленка, терміни-словосполучення, що виражають єдині цілісні поняття, мають різний ступінь значеннєвої розкладності, у цілому вони більш стійкі порівняльно з вільними словосполученнями загальнолітературної мови за своєю лексико-семантичною організацією, тому їх можна віднести до лексичних словосполучень, характерною рисою яких є те, що місце одного з компонентів заповнюється не будь-яким словом відповідної категорії, а лише деякими, які утворюють певну семантичну групу [2, с. 30].

В англійській ландшафтній термінології є велика кількість термінів, що складаються з декількох компонентів. Наприклад, *arc-boutant – підпірна арка, green planting stability – стійкість зелених насаджень*. Такі багатокомпонентні

терміни, за твердженням лінгвістів, належать до двох типів: а) нерозкладні терміни-словосполучення; б) розкладні терміни-словосполучення.

Стійкі термінологічні словосполучення набагато легше піддаються перекладу, ніж складні слова-терміни, оскільки в них усі компоненти граматично оформлені, й це полегшує розкриття значеннєвих зв'язків між ними. У термінах-словосполученнях граматичне оформлення може виражатися: суфіксами *(vertical gardening – вертикальне озеленення);* прийменниками *(system of plants – система рослин);* закінченнями *(three wheeled mower – триколісна косарка).* Тому, звичайно, значеннєвий зміст термінологічних словосполучень не допускає ніяких неточностей у тлумаченні термінів.

Велика увага приділяється систематизації новітніх термінів [5, с. 56]. У багатьох галузях розроблено спеціальні правила утворення термінів для понять чи об'єктів певного класу. Терміни-словосполучення створюються шляхом додавання до терміна ознак з метою отримання видових понять, що безпосередньо пов'язані з вихідним. Такі терміни фактично є згорнутими визначеннями, що підводять це поняття під більш загальне й одночасно свідчать про специфічну ознаку. У такий спосіб утворюються своєрідні термінологічні гнізда, що охоплюють численні різновиди явищ, які позначаються [4, с. 62]. Наприклад, англійський термін “*lawn*”, що визначається як "*газон*", використовується як основа для деяких термінів, які уточнюють характер газону чи його допоміжного матеріалу: *arabesque lawn – газон мавританський, pattern lawn – партерний газон.*

Термінологічне словосполучення є найчастіше поєднанням двох чи більше основ іменників, що збігаються з формами, які надані в словниках: *roll sod – рулонна дернина, landscape architecture – садово-паркова архітектура* тощо. Термінологічне стійке словосполучення, звичайно, утворюється поєднанням прикметника з іменником, дієприкметника з іменником або декількох іменників, які з'єднані прийменниками: *interior garden – зимовий сад, land-use planning– планування землевикористання.*

Абревіація є продуктивним способом утворення імен від назв, які

представляють собою поєднання декількох слів [6, с. 6]. Це також форма домінування аналітизму в мові. Але щодо термінології ландшафтного дизайну, абревіація – малопродуктивний спосіб творення. Серед слів, утворених шляхом абревіації, слід розрізняти прості абревіатури, наприклад: *EI – environmental illness – непереносимість навколишнього середовища, SD – structural design – конструктивна побудова etc.)*.

Проаналізувавши наукові тексти з ландшафтного дизайну, можемо зробити висновки, що найбільш розповсюдженим способом творення однокомпонентних термінів є суфіксація. Префіксальний та суфіксально-префіксальний способи виявилися менш продуктивними. В англійській терміносистемі ландшафтного дизайну найчисленнішу групу серед однокомпонентних термінів становлять іменники та дієслова. Це пояснюється тим, що іменники утворюють назви процесів та обладнання в ландшафтному дизайні, а дієслово, як носій значення дії або її результату, є найпоширенішою частиною мови в термінологічному шарі фахової лексики ландшафтного дизайну. Часто вживаними виявилися багатокомпонентні терміни, які змінюють своє значення за рахунок афіксації. Процес суфіксації став найбільш поширеним при створенні нових однокомпонентних термінів, які є похідними назвами від вже існуючих ландшафтних понять. Результати основних способів і моделей термінотворення в межах англомовної ландшафтної термінології дозволяють зробити висновок про те, що найпродуктивнішим способом утворення термінів є термінологічні сполучення; для двокомпонентних сполучень найбільш поширеними є структури N + N та A + N. Кількість багатокомпонентних словосполучень, що складаються з чотирьох і більше елементів, є незначною, але все ж таки має значення для термінології ландшафтного дизайну.

Список використаних джерел

1. Алексеева Л.М. Проблемы термина и терминообразования: учебное пособие по спецкурсу / Л.М. Алексеева. – Пермь: Перм. ун-т, 1998. – 281 с. – (Языкознание. Терминоведение).

2. Коваленко Н.Л. Работа по упорядочению научно-технической терминологии и некоторые лингвистические проблемы, возникающие при этом// Лингвистические проблемы научно-технической терминологии./ Н. Л. Коваленко – М.: Просвет, 1970. – 194 с.

3. Король А. Сутність поняття «дизайн» на його види // Педагогічні науки / А. Король. – Умань, 2011. – № 5. – С. 173 – 175.

4. Мар'янко Я.Г. Основоскладання як спосіб термінотворення в українській термінології дизайну // Вісник: Проблеми української термінології / Я.Г. Мар'янко. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2012. – № 733. – С. 208-211.

5. Пумпянский А.Л. Лексические закономерности научной и технической литературы. Англо-русские эквиваленты./ А. Л. Пумпянский. – Калининград : Основа,1980. – 197 с.

6. Скорикова И.С. Структурно-семантические особенности подъязыка ландшафтного дизайна как элемент содержания обучения магистров / И. С. Скорикова // Вестник ВолГУ. Серия 9. Вып.9, 2011. – С. 63-66.